

Розділ 6

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ

УДК 657

Вигівська І.М., Макарович В.К.

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ФАКТОРИНГОВОЇ КОМПАНІЇ

Невизначеність сучасних умов господарювання та недостатній рівень теоретичних напрацювань вітчизняних вчених в питаннях ризикованості факторингового бізнесу актуалізують дослідження щодо ідентифікації інформаційних потоків системи управління ризиками факторингових компаній. В статті виокремлено проблеми інформаційного забезпечення управління ризиками факторингового бізнесу. З метою мінімізації негативного впливу ризиків на прибутковість факторингового бізнесу структуровано інформаційні запити підсистем управління, а саме: планування, бухгалтерський облік, аналіз, контроль. Кожна із підсистем системи управління ризиками факторингового бізнесу виконує свою функцію. Встановлення змісту інформаційних запитів та напрямів інформаційних потоків сприяє уникненню факторинговою компанією фінансових втрат за умови правильної побудови обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками, а також сприяє пошуку рішень в частині вибору альтернативних методів управління ризиками та їх ймовірними наслідками.

Ключові слова: факторинг, факторингова компанія, ризик, інформаційне забезпечення, планування, бухгалтерський облік, управління, аналіз, контроль.

Постановка проблеми. Ступінь ефективності управління ризиками факторингового бізнесу безпосередньо залежить від механізму пошуку, переробки, зберігання і використання інформації. Збір, накопичення і структуризація інформації як ендogenous фактора здійснюється комплексно з іншими факторами, функціями і структурами, характерними як для розвитку системи управління факторингового бізнесу в цілому, так і окремих її підсистем і суб'єктів.

Інформаційна система управління ризиками, що ефективно функціонує у рамках єдиного інтегрованого середовища факторингового бізнесу, відіграє важливу роль в розвитку інноваційних систем. Інформаційна система стає найважливішим інструментом в механізмі управління ризиками факторингового бізнесу. Недостатність інформаційного забезпечення управління ризиками факторингової компанії зумовлює потенційні втрати та погіршення фінансового стану фірми. Питання формування інформаційного забезпечення управління ризиками діяльності факторингових компаній

наразі залишаються без належної уваги науковців та потребують поглибленого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ризиків, які виникають при здійсненні факторингових операцій, розглядаються у працях таких науковців як Е.В. Виноградова [1], Е.А. Єлуфімова [3], Л.М. Заєма [4], Л.М. Кожина [5], А. В. Лебедев [6], Е.В. Семина [7], Шаніна А.М. [8].

Проте, практично всі здобутки науковців стосуються уточнення методики аналізу ризиків факторингових операцій, якісної та кількісної оцінки ризиків, особливостей управління ними, детальними дослідженнями факторингу та його класифікації та поза увагою залишається дослідження інформаційного забезпечення системи управління ризиками діяльності факторингових компаній.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення інформаційних потреб системи управління та виокремлення напрямків формування інформаційного забезпечення з метою управління ризиками факторингової компанії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із серйозних проблем в економічних, технічних і правових системах для випадків, що виникають при зміні раніше непрогнозованих ситуацій, являється проблема прогнозування і забезпечення ризиками. Процес управління ризиками припускає оцінку і аналіз потенційних

© **Вигівська Ірина Миколаївна**, к.е.н, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Житомирський державний технологічний університет, м. Житомир, тел.: +380976481006, e-mail: vygovskaya_irina@mail.ru
Макарович Вікторія Костянтинівна, к.е.н, старший викладач кафедри обліку і аудиту, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, тел.: +390505199489, e-mail: vyktorya.makarovych@uzhnu.edu.ua

небезпек, а також пошук заходів, що дозволяють знизити ризики до прийняттого рівня [2, с.8].

У класичному уявленні інформаційний обмін виглядає таким чином: особа, що приймає рішення виробляє інформацію на основі своєї інформованості про стан справ, кодує її і передає. Реципієнт отримує інформацію, декодує і виконує, або транслює далі. Як відомо, в процесі руху інформації можуть виникати різні перешкоди у вигляді спотворення, затримки, неправильної інтерпретації. Наслідком цих спотворень стає порушення стійкості, що склалася, і синхронності роботи елементів системи.

За результатами досліджень нами виокремлено, що система управління ризиками факторингового бізнесу складається із підсистем планування, бухгалтерського обліку, економічного аналізу, контролю.

Кожна із підсистем системи управління ризиками факторингового бізнесу виконує свою функцію:

1) планування - визначає допустимий рівень ризику (за видами ризиків), методи управління ризиком, обсяги факторингових операцій (за видами факторингу) та їх прибутковість;

2) бухгалтерський облік - формує дані про обсяги факторингових операцій (за видами факторингу), методи управління ризиками та обсяги витрат на їх зниження, отриманні суми від

дебіторів, комісійні, доходи, витрати та фінансові результати від факторингу;

3) економічний аналіз - визначає фінансову стійкість та автономність компанії, рівень ризиків, ефективність факторингових операцій та діяльності в цілому, аналізує дебіторську заборгованість боржника;

4) контроль - виявляє відхилення від нормативних значень ліміту рівня ризику, вчасність розрахунків клієнта та обсяги отриманого фінансування від боржника, застави від клієнта, стан виконання договорів факторингу та поставок.

Зміст інформаційних запитів суб'єктів управління ризиками та напрямів інформаційних потоків між вищевказаними підсистемами управління сприятиме уникненню факторинговою компанією негативних наслідків ризиків за умови правильної побудови обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками.

З метою мінімізації негативного впливу ризиків на прибутковість факторингового бізнесу та з врахуванням виявлених напрямів розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками факторингового бізнесу нами структуровано інформаційні потреби суб'єктів інформаційного забезпечення управління ризиками факторингової компанії за підсистемами управління: планування, бухгалтерський облік, аналіз, контроль (табл. 1.).

Таблиця 1

Інформаційні потреби суб'єктів інформаційного забезпечення управління ризиками факторингової компанії*

Суб'єкти інформаційного забезпечення управління	Інформаційна одиниця								
	Обсяг факторингових операцій	Обсяг простроченої дебіторської заборгованості	Ризики	Наявність резерву	Страховування ризиків	Передача ризику	Доходи від факторингових операцій	Витрати від факторингових операцій	Фінансові результати від факторингових операцій
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Планування	6	1,5	1	1,6	1,5,6	1,5	1,5,6	1,5,6	1,5,6
Бухгалтерський облік	2,3,4,6	3,4,5	2,6	2,5,6	2,5,6	2,4,5	2,5,6	2,5,6	2,5,6
Економічний аналіз	3,6	1,5,6	1,6	1,5,6	1,5,6	1,5	1,5,6	1,5,6	1,5,6
Контроль	3,6	1,4,5	1,6	1,5,6	1,5,6	1,5	1,5,6	1,5,6	1,5,6

Примітки: 1 – внутрішні нормативи; 2 – первинні документи; 3 – зведені документи; 4 – положення договору; 5 – внутрішня звітність; 6 – фінансова звітність.

* Розроблено авторами

Це дозволило визначити джерела інформації, які містять відповідну інформацію (внутрішні нормативи компанії, первинні та зведені документи, положення договорів, внутрішня та фінансова звітність).

Однак в контексті управління ризиками факторингового бізнесу залишаються не розробленими окремі внутрішні нормативи

(наприклад, щодо розмірів лімітування фінансування факторанта при різних рівнях ризику тощо), первинні та зведені документи (які б враховували види факторингу та види внутрішніх ризиків, що на них впираються), форми внутрішньої звітності в контексті ризик-менеджменту, а також змісту та форми

представлення інформації у річних фінансових звітах.

Отже, виявивши проблеми інформаційного забезпечення управління ризиками факторингової компанії, окреслимо зміст інформаційних запитів вищого керівництва, підсистем управління між собою та напрями інформаційних потоків між ними.

Щодо власника та керуючого компанією формування інформаційних запитів кожної із підсистем управління:

✓ планування – допустимі норми ризику, ліміти фінансування, критичні обсяги простроченої дебіторської заборгованості;

✓ бухгалтерський облік – внутрішня звітність про обсяги факторингових операцій за видами факторингу, витрати на управління ризиками в розрізі методів управління, експертні оцінки рівня ризику, його ймовірні наслідки (як умовні факти господарського життя);

✓ економічний аналіз – відомості про ефективність здійснення факторингової операції, вплив ризиків на прибутковість факторингового бізнесу;

✓ контроль – доцільність застосування методів управління ризиків, дотримання лімітів фінансування, своєчасність нарахування резервів та ін.

Система бухгалтерського обліку здійснює інформаційні запити до системи планування в частині нормативних (допустимих) значень ризиків, розміру лімітів фінансування та нарахування резервів. В свою чергу, суб'єкти планування діяльності факторингової компанії в умовах ризику потребують даних про фактичний рівень ризику, обсяги страхування, фінансування, передачі ризику, нарахованих резервів, простроченої дебіторської заборгованості тощо.

Система економічного аналізу факторингової компанії (для цілей управління ризиками) по відношенню до системи бухгалтерського обліку має односторонній інформаційний потік: показники внутрішніх управлінських звітів, фінансової звітності щодо дебіторської заборгованості, її прострочення, витрат, доходів та фінансових результатів від здійснення факторингової діяльності, панель та карту ризиків, обсяг грошових надходжень, величину власного капіталу, зобов'язань тощо. Проте для системи планування аналіз відповідає на інформаційні запити щодо ефективності здійснення факторингової операції при певному рівні ризику та економічній доцільності застосованих методів управління ризиками, їх вплив на основні фінансові показники діяльності факторингової компанії. Формування інформації

для системи планування можливе лише у випадку, якщо остання першочергово надала системі економічного аналізу нормативні значення допустимого рівня ризику та його наслідків, ефективності методу управління тощо.

Система контролю є найбільш потужною щодо формування інформаційних запитів та отримання у відповідь інформаційних потоків від інших підсистем управління. Вона, як і система економічного аналізу, повинна отримати від системи планування вихідні дані для можливості здійснення контролю за даними бухгалтерського обліку про факторингові операції, що перебувають під впливом ризиків та у процесі ризик-менеджменту. Відповідно отримані результати контролю дозволяють виявити відхилення від внутрішніх нормативів факторингової компанії (передається системі планування), неефективність того чи іншого виду факторингу (системі управління), економічну невиправданість застосування заходів мінімізації ризиків (системі ризик-менеджменту), а також помилки у веденні бухгалтерського обліку та складання внутрішньої управлінської та фінансової звітності фінансової установи в частині операцій з факторингом в умовах ризику.

Ризик-менеджер, яким може виступати як вище керівництво, так і окремі працівники за посадою, централізують всі вищеописані інформаційні потоки з метою ефективного управління факторинговим бізнесом в умовах ризику, виявлення слабких місць в самій системі управління.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З метою мінімізації негативного впливу ризиків на прибутковість факторингового бізнесу структуровано інформаційні запити підсистем управління (планування, бухгалтерський облік, аналіз, контроль). Встановлення змісту інформаційних запитів та напрямів інформаційних потоків сприяє уникненню факторинговою компанією фінансових втрат за умови правильної побудови обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками.

В свою чергу, все це сприяє пошуку рішень в частині удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками діяльності факторингової компанії, вибору альтернативних методів управління ризиками та їх ймовірними наслідками, мінімізації негативного впливу ризиків на фінансовий стан факторингової компанії та в подальшому сприяє визначенню ефективності факторингових операцій в умовах ризику.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградова Е.В. Многокритериальные модели оптимизации факторинговых портфелей. Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.13 / Виноградова Елена Викторовна. – М., 2010. – 158 с.
2. Воронов А.А. Обеспечение системы управления рисками при возникновении угроз информационной безопасности /А.А. Воронов, И.Я. Львович, Ю.П. Преображенский, В.А. Воронов// Информация и безопасность. – 2006. №2. – с. 8-11.
3. Елуфимова Е.А. Развитие рынка факторинга в условиях финансового кризиса и возросших рисков [Текст] / Е. А. Елуфимова, Т. М. Илюхина ; рец. Р.Б. Неврузова // Аудит и финансовый анализ. - 2009. - № 5. - С. 366-369.
4. Заема Л.М. Организационно-методические подходы к совершенствованию инструментов факторинга: автореф. дис... канд. эк. наук: 08.00.10 / Л.М. Заема. – Ставрополь, 2010 – 17 с.
5. Кожина Л.М. Снижения риска выполнения факторинговых операций: дис. кандидата экономических наук: 08.00.10/ Кожина Людмила Михайловна; [Место защиты: Государственный университет управления] Москва, 2008. – 150с.
6. Лебедев А.В. Оценка рисков хозяйствующих субъектов при факторинговых операциях: дис. к.е.н.: 08.00.05 /Лебедев Алексей Владимирович. – Орел., 2005. – 160 с.
7. Семина Е.В. Методы и модели управления рисками факторинговой компании: дис. кандидата экономических наук: 08.00.13 / Семина Елизавета Валерьевна. – М., 2015. – 173 с.
8. Шанина А.Н. Управление рисками факторингового бизнеса в России : автореферат дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.10 / Шанина Алла Николаевна; [Место защиты: С.-Петербур. гос. ун-т экономики и финансов].- Санкт-Петербург, 2010.- 22 с.

REFERENCES

1. Vinogradova E.V. (2010). *Mnogokriterial'nye modeli optimizacii faktoringovyh portfelej* [Multicriterial optimization models of factoring portfolios.]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
2. Voronov A.A., L'vovich I. Ya., Preobrazhenskij Ju. P. & Voronov V. A. (2006). *Obespechenie sistemy upravlenija riskami pri vzniknovenii ugroz informacionnoj bezopasnosti* [Ensuring the risk management system in the case of threats to information security]. *Informacija i bezopasnost' – Information and Security*, 2, 8-11 [in Russian].
3. Elufimova E.A. & Iljuhina T. M., Nevruzova R. B. (editor) (2009). *Razvitie rynka faktoringa v uslovijah finansovogo krizisa i vozrosstih riskov* [The development of the factoring market under the conditions of financial crisis and increased risks]. *Audit i finansovyj analiz – Audit and financial analysis*, 5, 366-369 [in Russian].
4. Zaema L.M. (2010). *Organizacionno-metodicheskie podhody k sovershenstvovaniju instrumentov faktoringa* [Organizational and methodical approaches to improving factoring tools]. *Candidate's thesis*. Stavropol [in Russian].
5. Kozhina L.M. (2008). *Snizhenija riska vypolnenija faktoringovyh operacij* [The reduction of the risk of performing factoring operations]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
6. Lebedev A.V. (2005). *Ocenka riskov hozjajstvujushih subjektov pri faktoringovyh operacijah* [Risk assessment of business entities in factoring operations:]. *Candidate's thesis*. Orel [in Russian].
7. Semina E.V. (2015). *Metody i modeli upravlenija riskami faktoringovoj kompanii* [Methods and models of risk management of factoring company]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
8. Shanina A.N. (2010). *Upravlenie riskami faktoringovogo biznesa v Rossii* [Risk management of factoring business in Russia]. *Candidate's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].

Одержано 3.01.2016 р.